

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Dissertationes Ad Jus Publicum Romano-Ecclesiasticum

Bessel, Johann Franz

Coloniæ, 1715

VD18 14847493

§. I. De Archi-Episcopo Et Sacra Sede Moguntina.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-61383](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-61383)

§. I.

DE ARCHIEPISCOPO ET SACRA SEDE
MOGUNTINA.

SUMMARIA.

1. Refertur initium S. Sedis Moguntinae. 2. Quo anno Electoralis dignitas accesserit Archiepiscopali? 3. Est Moguntinus primus Elector & totius Collegii Electoralis Decanus. 4. Est per Germaniam Archiepiscopatui, ubi reliqua Archiepiscopatui jura referuntur. 5. Est Protector & Director Postarum Imperialium. 6. Referuntur caetera jura Archiepiscopatui. 7. Habet Jus coronandi Reges Romanorum, & quando. 8. Recensentur diversa alia

privilegia Moguntino competentia. 9. Recensetur Episcopus Herbipolensis. 10. Eichstettensis. 11. Episcopus Wormatiensis. 12. Spirensis. 13. Argentoratensis. 14. Augustanus. 15. Constantiensis. 16. Curiensis. 17. Hildesimensis. 18. Paderbornensis. 19. Episcopus Halberstadiensis quando fuerit secularizatus. 20. De Verdensi quid observandum. 21. Recensetur Episcopus exemptus Bambergensis.

1 Sacrae sedis Moguntinae dignitas ex eo relucet, quod ecclesia Moguntina prima fuerit in Germania, unde Pipinus & Carolus Franciae Reges consensu Zachariae Pontificis Moguntiam totius Germaniae reddebant Metropolim, illiusque episcopum primum Archiepiscopum constituebant. Vide Befoldum *Dissert. de Monarch. Rom. num. 161.* omnium horum episcoporum refertur primus Clemens, Pauli Apostoli discipulus, tanquam ecclesiae plantator, eum sequebantur quadraginta episcopi usque ad tempora sancti Bonifacii, qui *Apostolus Germaniae* dictus, & primus dignita-

tem Archiepiscopalem accepisse fertur vid. Gudenui *Histor. Erford. lib. 1. p. 12.* ibi: *evacuata Moguntia sedem, e Romani Pontificis Zachariae destinatione conscendit, ac primus Archiepiscopalem fecit, cum antea Wormatienses suspiceret.* Hanc Archiepiscopalem dignitatem electorali auctam, primo obtinuit Willegisus, circa annum enim 998. tempore Ottonis III. & Gregorii V. Pontificis, collegium electorale exortum est, circa quod tempus Willegisus sedi Moguntinae praesuit, a quo Archiepiscopus & primo Electore successores Moguntini rotam, velut insigne acceperunt & adhuc gerunt.

Ss 3

Suc-

Successionem in sede Moguntina varii exhibent, inter reliquos vide Hübneri *Historiam part. 7. a fol. 3.* ubi recensentur episcopi 40. usque dum sedes Moguntina ad Archiepiscopatum fuerit eversa, Archiepiscopi numerantur 16. Usque prerogativa electoralis Archiepiscopatus fuerit superaddita, Electores numerantur 52. Modernus est:

Eminentissimus ac reverendissimus S. R. I. Princeps Elector: **LOTHARIUS FRANCISCUS**, S. Sedis Moguntinae Archiepiscopus. S. R. I. Archie-Cancellarius, & Episcopus Bambergensis; qui anno 1673. electus in episcopum Bambergensem, anno 1694. in coadjutorem Moguntinum, & anno 1695. in Archiepiscopatu & Electoratu successit; natus ex illustrissima facri Romani Imperii Comitum de Schönborn familia, quae An. 1647. primum ex hac stirpe Electorem Moguntinum, & Episcopum Herbipolensem, **JOANNEM PHILIPPUM** numeravit; facunda sane Principum genitrix familia, Exantlati labores, quibus eminentissimus hic Princeps inter cruentos belli tumultus, & varias imperii tempestates, de imperio optime meritus, & sub tribus Imperatoribus **LEOPOLDO**, **JOSEPHO I.** & **CAROLO VI.** Imperii & Electoralis collegii directorium administravit, narrabunt posthumi, & fera loquetur posteritas.

³ Jura & Privilegia Archiepiscopo ac Electori Moguntino competen-

tia exhibet Boeneburgius relatus à Vitriario *lib. 13. tit. 10.* his verbis: 1. Habet primum electoratum, cui nemo controversiam facit, nequidem Rex Bohemiae. Secundo in electione omnes fere praeminentias habet, dum & dirigit electionem, juxta praescriptionem A. B. & totius collegii Electoralis Decanus est. Maximilianus I. Imperator in Diplomate 1498. appellat eum *Obristen Churfürsten*; Solus habet jus Coelectores collegas suos convocandi, diemque edicendi, tum ad Electionis actum, tum ad dietas electorales & collegiales, jus jurandum reliquorum excipiendi, proponendi, suffragia colligendi, concludendi, decretum electionis pronunciandi. Tertio capitulationem conficit, sive ex votorum pluralitate praescribit atque dirigit. Huc adduntur alia: ut Archie-cancellariatus per Germaniam, cujus virtute est Archie-cancellarius unus & solus effective; Atque jure hujus Archie-cancellariatus per Germaniam:

Primo subscribit & subsignat vel ipse, vel per suum imperii Vice-cancellarium decreta Imperatoris & Imperii, in comitiis & conventibus, extraque conventus, tum alia imperii nomine publicanda.

2. Sigilla imperatoria asservat, omnium actorum, chartarum, Archivi, matriculae, monumentorum, & documentorum variorum depositarius & custos est, ut etiam expedi-

peditionem Italicarum rerum per Vice-cancellarium administret.

3. Directorium habet in comitiis Imperii, aliisque conventibus, omni tempore, locoque secundus est a Cæsare.

4. Solus in aula Cæsarea Ministerium ac Vicarium sive vice-cancellarium habet, sibi quoque non tantum Cæsari sacramento religione obstrictum; qua de re exstat privilegium Maximiliani I. de anno 1509. Sed & ceteri, ad cancellariatum imperii procuracionem destinati ministri a Moguntino constituuntur, ipsique post Cæsarem, juramento obstringuntur, & salariis & taxa imperiali sustentantur, quam regit Moguntinus.

5. Solus deputationem ordinariam, an. 1555. institutam convocat, & proponit.

6. Solus omni tempore extra conventus ab Imperatore litteras accipit, per quas die Churfürstliche Gutachten eingefordert und eingeholet werden.

7. Solus loquitur in Propositione comitali, & cæsari respondet nomine electorum & statuum.

8. Est protector & director postæ imperialis.

9. Solius Moguntini ministris secretioribus debetur immunitas a solutione vectigalis litterarum.

10. Solus est, ausschreibender Churfürst/ und Director im Churfürstlichen Rheyneischen Crayß; quo includuntur nimirum electoratus ecclesiastici omnes & palatinus,

11. Tempore interregni cum Vicariis reipublicæ invigilat præcipue.

12. Cancellariam in camera imperiali regit, ac officialibus ministrisque instruit, sicut patet ex litteris cardinalis Alberti Moguntini ad Cæsarem Carolum V. & ex actis institutæ cameræ; tum ex confirmationibus Maximiliani I. & Caroli V. des Erz- & Canslers Amts- Würde. Addatur Recept. Norimbergensis 1523. §. item hat auch.

13. Soli Moguntino legati Electorum, Principum & ordinum imperii, omnesque deputati, in comitiis, aliisque conventibus se sistunt, mandata & credentiales afferunt, & desuper testationes expectant, discessuri ante finitum conventum veniam petunt. Imo & Regum legatos atque aliorum magnatum ambassadores, si in comitiis imperii aliquid proponendum habeant, mandata specialia & generalia Moguntino ostendere, præsentiam suam illi notam facere, & discessum significare oportet; qui omnia deinceps conventui profert.

14. Huic etiam exteri legati & residentes, agentesque suas res primum exponunt.

15. Expedit solus in cancellaria acta, attestata, & alia momentosa pro Imperio.

16. Coram ipso solo reservationes, protestationes, denunciationes, requisitiones, & ejusmodi alia fiunt, quemadmodum soli quoque Moguntino.

guntino, ejusque directorio traduntur statuum memorialia, desideria, commonitoria, postulata, & omnes omnium supplicationes atque petitiones.

17. Moguntinus solus decernit & intimat revisiones, ubi vero ipsemet interessatus (quia nemo in propria causa judicem agit. *l. 10. ff. de jurisd. l. 10. ff. de testib. l. ult. §. penult. C. ubi Senat. & clariss.*) tum demum Trevir. supplet, ipso Moguntino id olim deprecato, *R. J. 1594. S. 99.*

18. Solius Moguntini Cancellarius & Secretarius sitzen überm Tisch mitten im Saal bey Proposition und Abschied des Reichs & Tages. Item in Electorali collegio.

19. Moguntini Cancellario wird von Kayserl. Majestät die Proposition zugestellet/ und gebühren Chur Maynz allein und dessen Cansley alle ansagen zu Reichs, Supplication-Deputations, auch anderen/ und allen Neben-Räthen/befiehlt solche dem Erb-Marschall. Es mag Maynzischer Churfürst durch seinen Canslar/ die zweyte oder aber andere proposition im Churfürstl. Collegio thun/ wie nemlich auf die Kayserliche Proposition in selbigem/ und dem Fürsten und Städten Rath zu verfahren/ und die Sachen einzutheilen; eodem modo, im Fürsten Rath/ daß durch sein Ober-Reichs-Directorium Maynz alleweg von neuen mittelst der Reichs-Directorien anfänget/ oder was noch nicht gar erörtert und hangen blieben/

continuiret/ es in neue Umfragen stellet/ Ordnung hält/ und dahin siehet/ daß die Sachen/ so nöthig/ allezeit dem andern vorgezogen werden/ quod si punctum aliquod per consultationem nondum decisum, vel vota sint discordantia, ut nullā certitudo ex eis reluceat, Moguntinus secunda, tertia vice, imo toties inquirat per ordinem, donec quaestio decidatur; cui demum standum erit, non attento, quid unus aut duo ex Electoribus vel alii contra opponant; Moguntinus dicitur, omnia memorialia & chartas, & aliis solus communicat, nam si exteri Magnates aliquid ab Imperio prætendant, scriptum petitorium mittitur Moguntino, qui illud tanquam originale inter acta reponit, postquam argumenta ejus reliquis statibus per Secretarium dicitavit, protocollum Moguntinum nuncupatur protocollum imperii, ad quod tanquam authenticum provocatur ceteris protocollis discrepantibus, vel si lis moveatur super eo, quod gestum est, reliqui enim status æque ac Moguntinus, Protocolla habent, sed pro authenticis non habentur, ut Moguntinum, nec eis adscribitur fides, nisi in quantum conveniunt cum authentico Moguntino; si quis protestetur, rogat eam protestationem protocollo Moguntino inferi, ceterorum autem protocollis, nisi cum Moguntino collationatis, non statuitur, & ideo Moguntinus secretarius vel protocollista attentam dili-

diligentiam impendere debet. Cancellarius Moguntinus semper primo refert concilio Principum, si collegium Electorale concilium Principum ad relationem vocavit; Item si collegium Electorale & Principum re- & correferendo facti sunt unanimes, & concilium civitatum fuerit vocatum.

20. Præter hæc libertates, dignitates, honores, jura, istas quoque potestates habet Moguntinus: Cancellariatu suo tam intra quam extra curiam Imperatoriam fungendi, & alios suo loco substituendi, & una cum Cæsare accipiendi semper decimam partem de bonis, petitionibus & exactionibus Judæorum; videantur litteræ Adolphi Romanorum Regis, de anno 1292. Alberti item de anno 1298. Ludovici de anno 1314. & hoc ante auream bullam.

21. Elector Moguntinus etiam subinde Vicarius Imperatoris fuit, videatur Diploma Regis Sigismundi das fallende Umgelt betreffend / Mäynß gehörig.

22. Moguntinus vindicat jus coronandi, ungenti, consecrandi Reges Romanorum, olim per omnem Germaniam, sed orta controversia inter Moguntinum & Coloniensem res pactione terminata est, anno 1657. 25. Junii. Ita, ut si Imperator sit coronandus, in Ditione Coloniensi, Coloniensis hoc peragat, si in Ditione Moguntini, Moguntinus; si in neutrius, ut alternare debeant.

23. Elector Moguntinus habet Jus stapulæ.

24. Item jus de non provocando.

25. Habet jus die Reichs-Pfandschafften einzulösen.

26. Item privilegia contra omnia privilegia ipsius juri contraria, de de anno 1686. 1495. 1507. 1516.

27. Circa Judæos valde insignia habet privilegia ab Adolpho Imperatore, anno 1292. & anno 1297. Henrico, Alberto, Ruperto Palatino.

28. Item privilegia Sigismundi de anno 1400. daß die an dem Land und Lehnshafften die zwischen Sachsen und Hessen getroffene Erb Vereine / dem Erbz. Stifft unnachtheilig seyn solle.

29. Item privilegium Maximiliani de anno 1498. quod subditi Moguntini sine consensu Moguntini expresso se nullius alterius protectioni committere aufint.

30. Privilegium Maximiliani von Angriff der Uebthäter in alieno territorio.

31. Item jus super Mæno, das Marck-Schiff / singulis enim hebdomadibus navis mercibus Moguntinorum mercatorum onusta, Francofurtum petere solet, quam Marck-Schiff vocant, quæ licentia nulli Electorum ad Rhenum dominantium præterea competit; amplo privilegio navis hæc à Moguntino ornata est.

Denique Archi-Episcopus & Elector Moguntinus insignes habet

T t

sub.

subofficiarios, videlicet Landgravi-
vium Hassiae *Archi-Marescallum*
Comitem de Veldenz, *Tapiferum*,
Dominum de Schœnburg, *Pincernam*,
quæ sunt potiora supremi hujus
per Germaniam *Archi-Episcopi* &
Electoris jura & prerogativa, ex
quibus colligitur, quanta sit sacrae
sedis Moguntinae præ eminentia.

Præterea dicendum superest,
quænam terræ & ditiones ad *Archi-*
episcopatum & *Electorum* Mo-
guntinum pertineant: 1. *Maynß* /
latine *Moguntia* ad *Rhenum* sita
ex altera parte, ubi *Mœnus* *Rheno*
inhabitur, estque hæc *Metropolis* &
Aula *Archi-Episcopi* *Electoris*, cum
suo *Territorio* ex utraque parte
Mœni & *Rheni*. 2. Huc pertinet
Via Montana, vulgò *die Berg*
Straßen / inter *Heydelbergam* &
Darmstadium sita. 3. *Aschaff-*
burgum cum amplo suo *Territo-*
rio versus *Franconiam* ad *Mœnum*.
4. In *Palatinatu Inferiori* *Satrapia*
Dux *Gerresheim* & *Saberenheim*.
5. In *Thuringia* ipsa *Metropolis*
Erfordia cum suo insigni *Territo-*
rio, cujus *Gubernator* *Principalis*;
Modernus est *Illustrissimus Comes*,
PHILIPPUS WILHELMUS, *S. R. I.*
Comes de *BOINEBURG*, *Metropo-*
litani *Capituli* *Moguntini* & *Trevi-*
rensis respectivè *Senior* & *supremus*
Chori-Episcopus; & multis aliis
titulis insignitus, *Almæ* hujus *Uni-*
versitatis, in qua hæc scribo, per plu-
res annos *Rector*. 6. Inter *Thurin-*
giam & *Saxoniam inferiorem* *Pro-*
vincia *Eichsfeldiaca*, communiter

das *Eichsfeld*. 7. In *Landgravia-*
tu *Hassiae* insignia oppida *Frizlaria*
germanicè *Frizlar* & *Amenebur-*
gum vulgò *Dhneburg* ad *Electo-*
ratum *Moguntinum* pertinent.

Electoralis hujus *Archi-Episco-*
patus præ eminentiam rursus osten-
dunt ejus *Episcopi* *suffraganei* per
Germaniam potentissimi, nullus
equidem ex *Germania* *Archi-epi-*
scopis tot numerat *suffraganeos*
episcopos, ut *Archi-præsul* *Mogun-*
tinus. Inter *suffraganeatus* nu-
meratur & eminet:

Episcopatus Herbipolensis. *Das Hochstift Würzburg.*

Episcopatus hic olim fuit, & 9
habet adhuc prerogativas *Ducatus*,
in quo sanctus *Kilianus* cum sociis
Colonato & *Totnano* (*Benedictini*
Scoti) sub annum 687. *Gosberto* *Duce*
Franconia, *fidei Christiana* sementa
jecit. Est hic *episcopatus* ditionibus
amplissimus & fertilitate celeberrimus,
Metropolis est *Herbipolis*
Würzburg / *civitas* *vallis* & *arce*
munita, cui alterum accedit *for-*
talitium *Regiscuria*, germanicè
Königshoffen; vix opibus parem
episcopum munerat *Germania*, cu-
jus *armatam* *manum* & *copias* *mi-*
litum, ultimum spectavit bellum;
Modernus *Episcopus* ordine *sep-*
tuagesimus quartus est:

Reverendissimus ac *Celsissimus*
S. R. I. Princeps ac *Dominus*
D. JOANNES PHILIPPUS,
Episcopus Herbipolensis,

Francia

Franciæ Orientalis Dux.

Natus est hic Celsissimus Princeps ex Illustrissima familia liberorum Baronum de Greyffenklau in Vollrath, Princeps longe clementissimus; cujus clementiam, misericordiam in pauperes, imo sanctam vitæ integritatem encomiastes narrabit posteritas; in Principis hujus clementiam crebro peccantes milites profugi, adagio habuerunt: quod mitissimus hic Princeps voverit nullum profugum militem fune suspendendum; Adagio huic occasionem dedisse videtur benignitas, qua omnibus reis facillime condonat.

Inter suffraganeos secundo perinet episcopus

Aureadensis vulgò Eichstätt.

Das Bisthum Eichstätt.

¹⁰ Episcopatus hujus Metropolis est Aureatum sive Aichstadium, civitas sita ad minorem fluvium Altmühlam, an der Altmühl / primus hic episcopus S. Willibaldus anno 742. modernus & in ordine sexagesimus tertius episcopus est:

Reverendissimus ac Celsissimus

S. R. I. Princeps ac Dominus,

D. JOANNES ANTONIUS.

In episcopum electus anno 1705. natus ex antiquissima familia liberorum Baronum Knæbell de Eagen Ehlensbogen / Celsissimi hujus Principis œconomiam, qua episcopatum liberavit multo ære alieno, sapient posthumi; præcipue autem

in eo eminet Zelus religionis & animarum, ac insignis clementia in pauperes, prout experti vix tribus ab hinc mensibus peregrini juvenes Scoti, quorum decem ex Scotia Ratisbonam adventantes, ad se perhumaniter invitavit, litteris propria manu ad ipsos scriptis, quos Aichstadium venientes ipsemet pedibus comitatus, ad ecclesias duxit, abeuntibus verò literas foundationis pro juvenum Scotorum seminario extruendo, ad annuos redditus & sustentationem consignavit, ac in suam Clientelam suscepit.

Tertio venit inter suffraganeatus

Episcopatus Wormatiensis.

Das Hochstift Worms.

Situs est hic episcopatus ad Rhenum, curia hujus episcopi est in ipsa urbe Wormatiensi, quæ tamen alias est civitas Imperialis. De episcopatus hujus origine certo nil constat, nisi quod anno 348. ibidem jam fuerit episcopus Victor nomine; olim hic fuisse Archiepiscopatum scribitur, eumque durasse sub hac dignitate usque ad annum 745. quo obiit ultimus Archi-episcopus, Gewillimus. Modernus Præsul & episcopus est:

Serenissimus ac Reverendissimus

Princeps ac Dominus,

D. FRANCISCUS LUDOVICUS.

S. R. I. Princeps & Episcopus Wormatiensis, Episcopus Vratislaviensis Præpositus Elvagensis, Ordinis

T t 2

Equestris

Equestris Teutonici supremus Magister, Coadjutor Moguntinus. Natus est hic serenissimus Princeps ex Ducibus Palatino Neoburgicis, in episcopum Wormatiensem electus anno 1694.

Quarto inter suffraganeatus Moguntinos recensetur:

Episcopatus Spirensis.
Das Bisthum Speyr.

¹² Civitas Spirensis est quidem Imperialis, sive Imperio immediate subiecta, nihilominus certis juribus & restrictionibus etiam subditur episcopo; de hujus episcopatus origine non constat, nisi quod anno 348. in synodo Colonienfi interfuerit Jessius, episcopus Spirensis. Modernus episcopus est:

Reverendissimus & Celsissimus
S. R. I. Princeps ac Dominus,
D. HENRICUS HARTARDUS.

Natus ex liberis Baronibus de Rolingen, antea ejusdem ecclesiae Decanus, electus die 17. Februarii. 1711.

Quinto pertinet inter suffraganeos.

Episcopatus Argenteratensis.
Das Bisthum Straßburg.

¹³ Civitas hæc olim erat immediate subdita imperio, sed anno 1680. ad coronam & regnum Galliae devoluta fuit. De episcopatus hujus origine saltem constat, quod anno 348. concilio Colonienfi interfue-

rit S. Amandus, episcopus Argenteratensis. Modernus episcopatus vero creditur fundatus a Dagoberto I. Francorum Rege, Archiepiscopatu demum Moguntino jure suffraganei creditur subiectus esse tempore Caroli Magni. modernus episcopus Argenteratensis est:

Eminentissimus ac Celsissimus
Princeps ac Dominus
D. ARMANDUS GASTO
DE ROAN.

ab anno 1604. præest huic episcopatu, estque simul S. R. E. Cardinalis, natus ex illustrissima familia Principum de SOUBISE. Gerit insuper hic episcopus titulum Landgravii Alsatiae.

Sexto, Archiepiscopatus Moguntini suffraganeum se esse factetur

Episcopatus Augustanus.
Das Hochstift Augspurg.

¹⁴ Augusta Vindelicorum est civitas sita ad Lycum fluvium, an dem Lech/ quapropter etiam vicinia vocatur das Lechfeld/ imperio immediate subiecta, in spiritualibus tamen paret episcopo, quamvis civitas & senatus sit ex medietate adiectus confessioni ab ipsa urbe sic dictæ Augustanæ; episcopatus hujus initium refertur ad tempora Hildeberti II. Austrasiorum Regis, sub annum 590. quo constitutus erat primus episcopus Josimus. habet quidem episcopus etiam palatium Augustæ, sed locus aulae ac curiae

curiæ alias est Dillingæ. Sunt quidem Canonici ejusdem ecclesiæ cathedralis Comites & Barones à potiori, habent tamen nihilominus etiam quasdam præbendas Doctorales in eadem ecclesia. Digniora hujus episcopatus monumenta erudite recenset Clarissimus D. P. Carbinianus Kham, Ord. S. Ben. Imperialis ecclesiæ ad S. Udalricum ibidem professus, in libro cui titulus: *Hierarchia Augustana* Modernus episcopus Augustanus est

Reverendissimus ac Serenissimus S. R. I. Princeps ac Dominus, D. ALEXAND. SIGISMUNDUS. Ex serenissima familia Ducum Palatino-Neoburgicorum, electus in coadjutorem anno 1663. denuo autem successit in episcopatu anno 1681. Magnis episcopatus hic tempestatibus erat ab aliquo tempore involutus.

Eodem jure suffraganeorum succedit

Episcopatus Constantiensis.
Das Bisthum Cosnitz oder Constanz.

¹⁵ Constantia vulgo Cosnitz, civitas ad locum Podamicum sita, in spiritualibus subest episcopo. est episcopatus hujus diœcesis & jurisdictio fere amplissima per totam Germaniam, modernus episcopus in ordine ejusdem cathedræ octuagesimus sextus est:

Reverendissimus ac Celsissimus S. R. I. Princeps ac Dominus, D. JOANNES FRANCISCUS. Ex perillustri familia liberorum Baronum Schenk de Stauffenberg, electus anno 1704.

Hunc suffraganeatum sequitur alter

Episcopatus Curiensis.
Das Bisthum Chur.

Initia hujus ecclesiæ incerta sunt, ¹⁶ Bucelinus Germaniæ sacræ *part. 1. pag. 3.* eandem fundatam credit ab ipso Apostolo Petro, indeque adhuc adjectam regionem *campum S. Petri*. Episcopatus nomen traxit ab ipsa civitate in qua episcopus aulam & curiam habet, quamvis civitas certis solum limitibus ejus jurisdictioni sit subjecta; Anno 1654. iterum receptus est ad comitia imperii & in senatu Principum sententiam dixit. Modernus est Reverendissimus & celsissimus S. R. I. Princeps ac Dominus, D. ULRICUS VIII. natus est ex perillustri familia Dominorum de Federspiel, electus anno 1692.

Eodem ordine suffraganeorum sequitur.

Episcopatus Hildesienfis.
Das Bisthum Hildesheim.

Initium hujus episcopatus refertur ad annum 822. qui plurimis ¹⁷ hucusque tempestatibus agitatus, T t 3 prout

prout adhuc loquitur memoria belli Hildesienfis inchoati anno 1519. In coadjutorem & episcopum in ordine quinquagesimum sextum electus fuerat

Eminentissimus ac serenissimus
Dux

D. JOSEPHUS CLEMENS,
è Ducibus Bavariæ, Elector & Archi-episcopus Coloniensis, episcopus Ratisbonensis & Leodiensis,

Hunc ordine excipit

Episcopatus Paderbornensis.
Das Hochstift Paderborn.

¹⁸ Initium hujus episcopatus refertur ad annum 780. qui opibus & potentia floret, curia & aula Principis est in arce Neuhauf per mediam horam distante ab ipsa urbe Paderbornensi. Modernus episcopus ordine quadragesimus nonus est

Reverendissimus ac Celsissimus
S. R. I. Princeps ac Dominus,

D. FRANCISCUS ARNOLDUS, antea coadjutor sui Domini Cognati, quo mortuo, successit in episcopatu anno 1704. natus est ex perillustri familia liberorum Baronum de Metternich, qui anno 1706. etiam in episcopum Monasteriensem fuit electus; Magnam hujus Celsissimi Principis clementiam loquuntur fideles subditi.

Hunc episcopatum ordine suffraganeorum olim sequebatur:

Episcopatus Halberstadiensis.
Das Bisthum Halberstadt.

Initium hujus episcopatus refertur ad tempora Caroli Magni fundatoris, verum episcopus Henricus Julius in ordine episcoporum quadragesimus quartus ex Domo Brunsvicensi anno 1585. uxorem ducens & anno 1591. omnimodam reformationem induxit. Plurimis inde secutis belli tumultibus & diuturnis tempestatibus, tandem anno 1648. hic episcopatus Domui Brandenburgicæ est cessus & sæcularizatus; habentur adhuc ibi canonici cathedrales utriusque religionis, Catholicæ & Lutheranae, adeoque episcopatus hic ultra annos 60. venit sub titulo & jure sæcularis Principatus,

Ultimo venit

Episcopatus Verdenfis.
Das Bisthum Verden.

Cujus initium refertur pariter ad tempora Caroli magni fundatoris, ad annum 776. adeoque hic episcopatus per annos 872. usque ad annum 1648. stabat sub jure & privilegio ecclesiastico episcopatus, donec in pacificatione Osnabrucenti fuerit sæcularizatus, & sub titulo Principatus cessus coronæ Suevicæ. Ultimus episcopus in ordine quinquagesimus legitur fuisse

FRANCISCUS WILHELMUS
ex Comitibus de Wartenberg, qui
suc-

successive obtinuerat episcopatum Osnabrucensem, Mindensem, Ratisbonensem, ac tandem obiit ut cardinalis anno 1661.

Porro

²¹ Episcopatus Bambergensis, est exemptus, & nulli Metropolitana jure suffraganeatus subicitur, hujus exempti episcopatus initia referuntur in acceptis Henrico II. Imperatori & ejus conjugi Cunigundæ, unde anno 1007. primus ibidem episcopus constitutus erat Everhardus I. antea Henrici Imperatoris cancellarius. Est episcopatus hic abunde ditatus, qui præter territorium episcopale, insignes habet Satrapias 16. in Charintia, ibique suum Vice-Dominum alit.

Episcopatus hic propter dignitatem omnibus reliquis Germaniæ episcopatibus præfertur, utiturque episcopus pallio Archi-episcopali, quoad sæcularia vero privilegia illud eminet, quod in circulo Franconico sit Condirector primarius, *auschreibender Fürst*.

Ut autem hic episcopatus ab omni tempestatum & temporum injuria tanto stare securior, factum est quod à S. Henrico instituta fuerint, quædam Archi-officia huic episcopatu à Principibus Electoribus per suos substitutos subofficiarios præstanda, Electorum

archi-officia autem sunt, quod Bohemus sit Pincerna, ejus subofficiarius est nobilis de Auffaz. Palatinus est Tapifer, sub-officiarius olim erat de Pommersfelden, quo extincto sine hærede masculino, bona ejus ad illustrissimam familiam Comitum de Schœnborn testamentario jure transferunt, an vero ejus officium simul transferit, nondum mihi constat. Saxo est Mareschallus, subofficiarius est de Ebner. Brandenburgicus est camerarius, ejus subofficiarius est Nobilis de Rotenhan. Hic episcopatus Electores habet Vasallos, eisque in feudum concedit loca nonnulla, quorum intuitu ad servitia illi tenentur.

In ordine episcoporum Bambergensium 55. est Eminentissimus Elector Moguntinus, electus anno 1693. in ejus autem Coadjutorem anno 1708. die 13. Decembris electus est:

Illustrissimus & Reverendissimus
Dominus,

D. FRIDERICUS CAROLUS,

S. R. I. Comes de Schönborn,
Modernus Imperii Vice-Cancellarius,